№ 180 ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 22

1904

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 22 № 180

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գլ վում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ“. կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“. Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ. Տելեֆօն № 253.

«ՄՇԱԿ» ԼՐԱԳԻՐԸ

Սեպտեմբերի 1-ից մինչև տարվայ վերջը կարժենայ ՉՈՐՍ րուբլի։

Դիմել Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Այն անձինք, որոնք վճարել են մինչև սեպտեմբերի 1-ը և ցանկանում են շարունակել լրագիր ստանալը, թող հոգ տանեն վաղօրօք յայտնելու այդ մասին խմբագրութեանը, որպէս զի լրագրի առաքումը չընդհատվի։

Մէկ ամսով բաժանորդ գրվել ցանկացողները վճարում են Մէկ րուբլի։

Ապառիկ բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Լաօեանի շրջանը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Մատենագրութիւն. Նամակ Ախալքաղաքից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը. Նամակ Պարսկաստանից. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Եւրոպական գրականութիւնից։

ԼԱՕԵԱՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

—

Պաշտօնական հաղորդագրութիւնները, ահա տասն օր է, որ տալիս են մեզ տեղեկութիւններ այն մեծ ճակատամարտերի մասին, որոնք տեղի ունեն Լաօեանի շրջակայքում։ Նրանք դեռ չեն վերջացած և ինչպէս ասում է Р. В. պատերազմական ժամանակագրողը, նրանք առաջաբանն են սպառնալի ընդհարումների, որոնցով պէտք է վճռվի ներկայ տարվայ ցամաքային պատերազմի բաղդը։

Ինչպէս երևում էր ընդհարումների հէնց առաջին երկու օրերից՝ սկսված պատերազմը խոստանում էր լինել շատ յամառ և արիւնահեղ։ Օգոստոսի 13-ին եապօնացիները պատերազմի մէջ էին գցել դեռ միայն եօթ զօրաբաժին, այսինքն իրանց ընդհանուր զօրքի միայն երրորդ մասը և կռիւն էլ տեղի ունէր միայն առաջապահ դիրքերում, սակայն չը նայելով այդ հանգամանքներին, մի օրում ռուսների կորուստը հասաւ 1500 հոգու։

Եապօնացիները սկսեցին իրանց յարձակումը ռուսական զօրքի կենտրօնական դիրքերի վրա Սըդեախէ գետի հովտում։ Յարձակում գործողը Նօդզուի զօրքն էր։ Պէտք է ենթադրել, որ եապօնական զօրաշարժերի ընդհանուր ծրագիրն այն է եղել, որ Նօդզուն յարձակվէ հարաւից, իսկ Կուրօկին առաջ գայ արևելքից ռուսական դիրքերի վրա։ Դա հաւանական ծրագիր է, շատ վտանգաւոր ռուսական զօրաբանակի համար և ռուսները իսկոյն կշռեցին իրերի դրութիւնը՝ ուժեղ դիմադրութիւն կազմակերպելու համար։

Պէտք է նկատել, որ Նօդզուն իր զօրքով շատ յետ էր մնացել հարաւում, Խայչէնի մօտերքում։ Կուրօկին արևելքից և Օկուն արեւմուտքից վաղուց մօտեցել են ռուսական բանակի առաջաւոր գծերին։ Մնում էր Նօդզուն, որը և սկսեց օգոստոսի 11-ին առաջ շարժվել դէպի հիւսիս։ Նա հէնց սկիզբը դրեց ներկայ ճակատամարտերի։ Օգոստոսի 11-ին Նօդզուի զօրքը Տունսիպուի մօտ ունեցաւ լուրջ ընդհարում ռուսների հետ։ Հետևեալ օրը երկար տատանումներից և փոփոխակի աջողութիւններից յետոյ՝ Նօդզուի զօրքը գրաւեց Տունսիպուն, իսկ ռուսները յետ նահանջեցին դէպի մի ուրիշ դիրք Տասինտուն։

Այն ժամանակ, երբ Նօդզուն մօտեցել էր Տունսիպու գիւղին, Կուրօկիի զօրքերը զուգընթաց յարձակումներ գործեցին Լանդասեան և Անպին կարևոր դիրքերի վրա և պատեցին ռուսական առաջահ զօրքերի կենտրօնական գիծը։ Ռուսական զօրքը ուշադրութեան առնելով այն վտանգները, որոնք կարող են առաջ գալ, որոշեց յետ գնալ և կանգ առնել Լաօեանի շրջանի գլխաւոր պաշտպանողական գծի վրա։

Այնուհետև, ինչպէս հաղորդեցին պաշտօնական հեռագիրները, տեղի ունեցան շատ մեծ և արիւնահեղ ճակատամարտեր, որոնք դեռ շարունակւում են և ներկայումս։ Եապօնացիները առաջ գնալով անցան Տայցզիխէ գետը և նրանց մի մասը սկսեց մօտենալ Եանտայի քարածուխի հանքերի գծին։ Կորուստները երկու կողմերից էլ ահագին են։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

—

Ամուսնական յարաբերութիւնների և ամուսնալուծութեան հարցը մեր ժամանակի կենսական, մի և նոյն ժամանակ տագնապալի հարցերից մինն է դարձել։ Մինչև այժմ գործող օրէնսդրութիւնը չափազանց ճնշող էր։ Երբ երկար և բազմածախ դատավարութիւնից յետոյ կայանում էր վճիռ ամուսնալուծութեան մասին, միշտ ամուսիններից մինը դատապարտվում էր մշտական ամուրիութեան։ Մէկին, ձևականապէս արդար համարվածին, թոյլատրվում էր երկրորդ անգամ երջանկութիւն որոնել, ամուսնանալ, իսկ միւսին՝ մեղաւոր համարվածին արգելվում էր մտածել նոր ամուսնական կեանքի, նոր ընտանեկան օջախ հիմնելու մասին։ Եւ յաճախ պատահում էր, որ պաշտօնապէս կամ ձևականապէս մեղաւոր ճանաչվածը՝ իսկական մեղաւորը չէր, բայց պատիժը կրում էր նա անարդարապէս, իսկ իսկական մեղաւորը, ամուսնական ուխտին դաւաճանողը, ձևական փաստերի բացակայութեան պատճառով, իրաւունք էր ստանում նորից ճաշակելու ամուսնական երջանկութիւնը։

Այդ անարդարութիւնը մասամբ վերացվեց այս տարի յունիսի 24-ին հրատարակված նոր օրէնսդրութեամբ, որի զօրութեամբ ամուսնալուծութեան դէպքում երկու կողմերին էլ իրաւունք է տրվում նորից ամուսնանալու։ Ռուսաց մամուլը ողջունեց այդ նոր օրէնսդրութիւնը իբրև առաջին քայլ դէպի այն վերանորոգութիւնը, որ վաղուց պէտք է կատարել ամուսնական հարցի մէջ։ Այդ վերանորոգութեան գլխաւոր հիմքը պէտք է լինի հաւասար բարոյական հասկացողութիւն տղամարդի և կնոջ ամուսնական յարաբերութիւնների և վարմունքի վերաբերմամբ։ Այդ տեսակէտից ուշադրութեան արժանի է մեր միակ կրօնական ամսագիր «Արարատի» վերջին համարում, կրօնական բաժնում «Մեր կեանքի ցաւերից» վերնագրով առաջնորդող յօդուածը, որ բողոքում է մեր կեանքի մէջ արմատացած մի տգեղ երևոյթի դէմ. երբ կինը անհաւատարիմ է գտնվում, նրան համարում են շնացող, պոռնիկ, բայց երբ տղամարդն է անհաւատարմութիւն գործում, նրա այդ վարմունքին շատ ներողամտաբար են վերաբերվում և նոյն իսկ սովորական ու բնական գտնում։ Պոռնկութեամբ պարապող կանանց հասարակական տներում դեղին տոմսակ են տալիս, բայց այդ տները յաճախող տղամարդկանց համար ոչ մի տոմսակ չէ սահմանված։ Մեր կրօնական ամսագիրը պահանջում է, որ նոյնպիսի տոմսակ տրվի և շնացող ու այդ տները յաճախող տղամարդկանց։

Այս հայեացքը, որքան էլ արմատական թըւայ մի կրօնական և պահպանողական ամսագրի կողմից, բայց նա ժամանակի նշան է. նա ցոյց է տալիս, որ նոյն իսկ ամենապահպանողական շրջաններում զգացել են ամուսնական յարաբերութիւնների և ամուսնալուծութեան հարցը քրիստոնէական նուրբ բարոյականութեան և խիստ արդարութեան պահանջների համաձայն կանօնաւորելու անհրաժեշտութիւնը։

—

«Եւ եղիցի մի հօտ և մի հովիւ», այսպէս է սկսում «La Revue» ֆրանսիական հանդէսը իր առաջնորդող յօդուածը. այս պատուիրանը, որ քսան դար առաջ արտասանեց քրիստոնէական կրօնի հիմնադիրը, դժբաղդաբար, մինչև այսօր, 1904 տարի անցնելուց յետոյ, դեռ չիրականացաւ։ Քրիստոսի հիմնած եկեղեցին մնում է բաժանված կաթօլիկ, բողոքական, օրթօդօքս եկեղեցիների, թշնամի և հակառակ միմեանց։ Եւ սակայն քրիստոնէական եկեղեցու ընդհանուր թշնամին — կրօնական անտարբերութիւնը և անհաւատութիւնը—հետզհետէ լայն ծաւալ է ստանում ժամանակակից հասարակութեան մէջ։ Մի է և զօրեղ իր միութեամբ թշնամին, բայց եկեղեցին, որի դէմ գործում է այդ զօրեղ թշնամին, բաժանված և պառակտված է։ Արդեօք ժամանակ չէ՞, որ եկեղեցին նոյնպէս զօրեղանայ միութեամբ, ժամանակ չէ՞, որ իրագործվի Փրկչի խօսքը «մի հօտ և մի հովիւ». ժամանակ չէ, որ եկեղեցիները միանան։ Այս կարևոր հարցը լուսաբանելու համար քննութիւն է (անկէտ) բացել ֆրանսիական յիշեալ հանդէսը։ Նա դիմել է կաթօլիկ և բողոքական աշխարհների ամենանշանաւոր ներկայացուցիչներին և խնդրել նրանց արտայայտել իրանց կարծիքը եկեղեցիների միութեան մասին։ Կարծիքները տպված են օգոստոսի 15-ի համարում և մեծ հետաքրքրութիւն են ներկայացնում։ Մենք կաշխատենք մի այլ ժամանակ ծանօթացնել մեր ընթերցողներին այդ կարծիքների հետ. առ այժմ մենք արձանագրում ենք այս փաստը, որ եկեղեցիների (կաթօլիկ և բողոքական) միութեան խնդիրը հերթական հարց է դարձել Արևմուտքում։

—

Մեր մոռացված և անհետացած գրական դէմքերից մինն ևս Թիւրքահայ գրող Խ. Միսաքեանն է, որի մասին, առհասարակ, շատ քիչ տեղեկութիւններ ունենք։ Պարիզի «Անահիտ» հանդէսը սկսել է հրատարակել նրա ձեռագիրների մէջ գտնված «Սօֆիա» վերնագրով վէպը, որ ցոյց է տալիս թէ յանձին Խ. Միսաքեանի մենք ունեցել ենք մի մշակված միտք և եւրոպականապէս զարգացած մի գրող։

—

Վիէննական «Հանդէս Ամսօրեան» շարունակում է տպել պրոֆեսոր Ենսընի «Հաթերէն և Հայերէն» ուսումնասիրութիւնը, որի նպատակն է ցոյց տալ, թէ հայերէնը մեծ առընչութիւն ունի հաթեան կամ հեթիթների լեզուի հետ և վերջինս նախահայկական լեզուն է։

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—

I Մաքս Հալբէ. «Միսեմ», Օսկար Վիլդէ «Երջանիկ իշխանը» 52 եր. գինը 15 կոպ. II Իւհաննէ Ահօ «Երկու նովելլա» 27 եր. գինը 10 կ. գերման. թարգմ. Լ. Բաբայեան

Մաքս Հալբէ գերմանական գրականութեան մէջ բաւական խոշոր անուն ունեցող դրամատուրգ է, որ նշանաւոր է դարձել գլխաւորապէս «Ein Emporkömmling» «Freie Liebe» և մանաւանդ «Iugend» դրամաներով։

Օսկար Վիլդէն նոյնպէս գերմանացի նշա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

Գրական մի նոր դպրոց

(Le naturisme)

(Շարունակութիւն)

III

Վերջապէս հասկանում են նրան։ Գրական էվօլիւցիաները, արուեստագիտական վերանորոգումները որպէս զի տևական լինեն, պէտք է հիմնված լինեն ոչ թէ մի քանի բանաձևերի, անկենդան ֆօռմիւլների, այլ բարոյական ճշմարիտ բարենորոգումների, գիտակցութեան խորունկ յեղափոխութիւնների վրա։ Եթէ մենք ձգտում ենք դէպի մի նոր արուեստ, այդ նրա համար չէ, որ մենք մեզ մի քանի հարիւր բուլվարդիէնների կողմից ծափահարված, աշխարհիկ մարդկանց դասակարգի կողմից գովասանված, փառաբանված տեսնենք։ Մեր նպատակը շատ աւելի բարձր է։ Մենք ուզում ենք, որ գեղարուեստը թափանցէ սօցիալական կեանքի բուն արտայայտութիւնների մէջ, որ նա տարածէ ամեն միջավայրերում բարոյական մեծ զգացումներն ու վեհանձն գաղափարները։ Ժողովրդից ծնված՝ մեր գեղեցկագիտութիւնը պիտի փառաւորէ հանրավարութիւնների՝ դէմօկրատիաների գեղեցկութիւնը, պիտի ջանայ նրանց կազմակերպել, ինչպէս և զարդարել և ծաղկեցնել։

Ինչ որ մեզ՝ նատիւրիստներիս զանազանում է, արդարև, նատիւռալիստ գրողներից, այդ մեր գրականութեան առաքելական նկարագիրն է։ Լօռան Տայեատ այդ ասում էր շատ գեղեցիկ կերպով. «Պ. պ. Բուէլիէի և Էօժէն Մօնֆօրի աշխատութիւնները, գրում էր նա, գեղեցկագիտական և հասարակական մարդորսութեան (prosélytisme) գործեր են»։ Ինչ որ մենք ուզում ենք ամենից աւելի, կօլլէկտիվիստ և ընկերվարական նոր գաղափարներին, գեղարուեստական ինչպէս և կրօնական արտայայտութիւն տալ է։

Մենք ուզում ենք հաստատել ծէսերը՝ Մարդկութեան այն հիանալի կրօնքին, որը ընդնշմարել և երազել էր Օգիւստ Կօնտ։ Մեզ համար մի գլուխ-գործոցի յատկանշանական գիծը այն է, որ նա կարողանայ դառնալ մի աւետարան։ Մեզանում այս րօպէիս ճարակող անկապաշտ, գձուձ, պօռնօգրաֆիկ, նեղ մըտքով հասկացված «պարիզեան» պզտիկ արուեստին մենք ուզում ենք հակադրել մի ժողովրդական, հերոսական և վեհաշուք արուեստ։ Հարկաւոր է, որ մենք ստեղծենք Մարդու տօները, հաստատենք աշխատութեան պաշտամունքը, փառաբանենք վերանուաճված երկրային դրախտներում գիտութեամբ, մտածումով, գեղեցկութեամբ վերստին աստուածացած որդիներ Ադամի։

Պէտք է վերածնութիւն պարգևել, ուրեմն, արուեստի բոլոր ձևերին։

Նրանք՝ մեծ նատիւրալիստները, ամենից աւելի եղան հիանալի վիպասաններ։ Գուստավ Ֆլօբէր և Էմիլ Զօլա, Ֆրանսիայում, վիպական սեռը մղեցին իր կատարելութեան։ Նրանք այդ արուեստը բարձրացրին մինչև դիւցազներգութիւն։ Վէպը օժտեցին մի դասական, ներդաշնակ և վերջնական ձևով։ Նրանցից յետոյ Կամիլ Լըմօնիէ՝ գրելով՝ Adam et Eve-ը, L'Ile Vierge-ը, Au Coeur Frais de la Forêt-ն պէտք է վէպին տար մի նուիրական, աստուածաշնչական, պարզապէս զմայլելի դարձուածք։ Բայց նատիւրալիստները բարձրագոյն ողբերգակներ չարտադրեցին, և «զուտ բանաստեղծութեան» սահմանում դրանց աշխատանքը համարեա ոչինչ է։

Ուրեմն երիտասարդ արուեստագէտները դէպի այդ կողմը թւում են ուղղվել։ Երաժշտութեան մէջ պ.պ. Ալֆրէդ Բրիւնօ և Գիւստավ Շառպանդիէ։ Առաջինը՝ յաջողելով ֆրանսիական երաժշտական դրաման բարձրացնել մինչև հին ողբերգութեան վսեմութիւնը, շարադրել է այն երկու գլուխ-գործոցները, Messidor-ը—ֆրանսիական Rhei ngold-ը—և L'Ouragan-ը, որը մի նատիւրիստ սիմֆօնի է անբաղդատելի վսեմութեամբ։ Վերջապէս երկրորդը՝ ստեղծեց այն յաղթական Louise-ը որ մեր հայրենիքի երաժշտական հանճարի տիպիքական գործը պիտի մնայ։

Մի ուրիշ տեսակէտից հանճարեղ Ռօդէնը, քրմական (hieratique) և հզօր Կօնստանդին Մէօդիէն երիտասարդ արձանագործների առաջ բաց արին մի հիանալի ճանապարհ։

Ռօդէն հաղորդել է իր արձաններին տիեզերքի սարսուռն իսկ։ Նա ըմբռնել է մարդկութիւնը որպէս մի տարր, որ տառապում է,

նաւոր գրող է, որ յայտնի է, թէ իբրև խմբագիր («Hausfreund», «Bresl· Sonntagsbl», der Heimat») և թէ իբրև նովելլիստ։ Իսկ Ահօն ֆինլանդացի նշանաւոր գրող է, որ իր գրուածներում պատկերացնում է հայրենի երկրի բնութեան բազմազանութիւնը և Ֆինլանդիայի ժողովրդի պէս-պէս վշտերը, կարիքներն ու ձգտումները։

Ահա այդ երեք հեղինակներից է, որ պ. Բաբայեան ընտրել է իր թարգմանութեան նիւթերը։ Առաջին գրքոյկում Հալբէի «Սխտեմ» պատմուածքը պատկերացնում է գոյութեան կուի մի փոքրիկ էջ կամ ուրիշ խօսքով ասած, կեանքի սխտեմը, որ շատ շատերին հալածում է ու ջախջախում անխնայաբար։ «Սխտեմն ինձ արդէն մեռցրել է, յուսահատ կերպով բացականչում է պատմուածքի հերոսը, և ես ամէն բանից զզուել եմ...»։

Այդ մի և նոյն հարցի՝ գոյութեան կուի դժնդակ հետևանքների մասին է խօսում նաև Վիլդէի այլաբանական հեքեաթը։ «Երջանիկ իշխանը» կենդանի ժամանակ, ապրելով Սանսուսիի պալատում, հեռու է եղել կեանքից, չէ տեսել թշուառութեան զոհերին։ Իսկ երբ մեռնելուց յետոյ նրա ոսկեկուռ արձանը կանգնեցնում են մի բարձր տեղ, նա տեսնում է մարդկանց թշուառութիւնը և դառն արցունքներ թափում։ Տեսնում է այդ արցունքները տարմահաւը և իշխանի խնդիրն յարգելով նրա բաները դառնում։ Իշխանը փորձում է թեթևացնել թշուառների վշտերը. նա պոկել է տալիս իր սրի վրայի սուդակը, իր աչքերի շափիւղը, իր վրայի շերտ-շերտ ոսկին և ուղարկում հիւանդ երեխայի մօտ տառապող աղքատ մօրը, իր գրուածների վրա մտորող երիտասարդ-չքաւոր հեղինակին, լուցկիներ վաճառող փոքրիկ աղջկան և քաղաքի աղքատ բնակիչներին... Իսկ երբ հասնում է ցրտաշունչ ձմեռը տարմահաւը համբուրում է իշխանի շրթունքները և մահացած գետին գլորվում։ Նոյն րոպէին երկու կտոր է լինում «Երջանիկ իշխանի» կապարեայ սիրտը...

Երկրորդ գրքոյկը պարունակում է Ահօի երկու նովելլաները՝ «Առաջին բնակութիւն» և «Երբ հայրը լամպա գնեց», որոնցից երկրորդը իր այլաբանական բովանդակութեամբ արժանի է առանձին ուշադրութեան։

Գրքոյկների լեզուն սահուն է, որ և դիւրացնում է այդ հետաքրքիր նիւթերի ընթերցանութիւնը։

Սլաք

ՆԱՄԱԿ ԱՍԽԱԲԱԴԻՑ

Օգոստոսի 19-ին

Կամաց, կամաց անկոչ հիւրը խօլերան մօտենում է մեր քաղաքին. արդէն մի քանի օր է, որ երևացել է Կաախկայում և այնտեղից անցել Մերվ։ Ամսիս 11-ին Մերվում խօլերայից հիւանդացել են 56 մարդ, որոնցից մեռել են 12-ը. առաջին դէպքերը թէ Կաախկայում և թէ Մերվում պատահել են կազակ զինուորների մէջ, դրանից յետոյ արդէն տարածվել է քաղաքում, ուրեմն շուտ թէ ուշ այդ անկոչ հիւրը այստեղ էլ կը գայ։ Սանիտարական վարչութիւնը բարրակներ է պատրաստել հիւանդների համար. խիստ միջոցներ են ձեռք առնված, բայց իրթեևկութիւնը Մերվից Ասխաբադ դեռ դադարեցրած չէ։

Ի նկատի ունենալով, որ թէ Մերվում և թէ Կաախկայում խօլերայի առաջին դէպքը երևացել է հասարակ դասակարգի՝ պարսիկների և զինուորների մէջ, իսկ ինտելիգենտ դասակարգի մէջ խօլերայի դէպք չէ եղել, սանիտարական վարչութեան ժողովը հետևեալ կարգադրութիւններն արեց. 1) արգելել պարսիկներին և մշակ դասակարգին երթևեկութիւնը Չարջուից մինչև Կրասնօվօդսկ, իսկ զինուորներին միմիայն ամենաանհրաժեշտ դէպքում. 2) նոյնպէս արգելել անցնել նրանց Կրասնօվօդսկուց Ռուսաստան և Կովկաս, իսկ միւս ինտելիգենտ դասակարգին միմիայն այն ժամանակ, երբ գաւառապետից և ոստիկանութիւնից ապահովագիր կը լինի, որ արգելք չը կայ նրանց անցնելու. 3) բոլոր անցնողները պարտաւոր են 4 օր մնալ Կրասնօվօդսկ և ապա անցնելիս գաւառապետի և ոստիկանութեան ապահովագիրը ներկայացնել սանիտարական վարչութեանը, որից թոյլտւութիւն կը վերցնեն նաւ մտնելու, և երթևեկութեան մի քանի անհրաժեշտ կարգադրութիւններ Չիկիշլեարի, պարսից սահմանի, Մերվի Կաախկայի և այլ տեղերի հետ։

Աչքի առաջ ունենալով, որ որքան Անդրկասպեան երկիրը և Թուրքեստանը պատրաստ կը լինեն կռւելու էպիդէմիայի դէմ, այնքան աւելի դժուարութեամբ կանցնի Ռուսաստան և Կովկաս, վարչութիւնը որոշել է ներքին խնդրել ներքին գործերի մինիստրութիւնից՝ անյապաղ ուղարկել բժիշկներ և մի որոշ գումար յատկացնել դրա համար։

Դեռ ևս Ասխաբադում խօլերայի դէպք չէ եղել։

Ա. Աստվմեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ամսիս 20-ին Թիֆլիսի քաղաքային առաջի ապաստարանում Կովկասեան Կայսերական ընկերութեան նախաձեռնութեամբ կայացան դասախօսութիւններ խօլերայի մասին թուրքերէն, հայերէն և ռուսերէն լեզուներով։ Առաջի երկու լեզուներով խօսեց բժիշկ Աղասաբեանը, իսկ վերջինով, այսինքն ռուսերէն, բժ. Խատիսեանը։ Լսողներ ընդհանրապէս քիչ կային, որ մեր կարծիքով չը պիտի բացատրել միայն ժողովրդի անհաւատ վերաբերմունքով դէպի այդ դասախօսութիւնները, այլ և նրանով, որ արդէն երկրորդ անգամն էր կրկնվում։ Բայց և այնպէս դասախօսները եղածների վերաբերմամբ իրանց նպատակին հասած կարող են համարվել։ Սակայն ցանկալի է, որ դասախօսները լեզուն աւելի ևս մատչելի դարձնեն հասարակութեան համար։ Գրական խօսքերի դիմաց անհրաժեշտ է դնել և սինօնիմներն էլ, այսինքն նոյնանշան աւելի հասկանալի հասարակ խօսքեր։ Ամենից շատ լսողներ հայերն էին կազմում։ Ռուս լսողները գրեթէ կազմում էին կանայք, տղամարդիկ բացակայում էին։ Թուրքերէն դասախօսութեան ներկայ էին և մի քանի թուրք կանայք, որոնք լսում էին վարագոյրի ետևից (էկրանի)։ Դասախօսութիւնները մոգական լապտերների միջոցով էին առաջնորդվում, ցոյց տալով բացիլները, նրանց տարածումը մարդու օրգանիզմում, վարակումն ջրերի, արտաքնոցների միջոցով, ախտահանութիւնը իրերի և այլն. իւրաքանչիւր դասախօսութեան վերջում ներկայ եղողներին բաժանվեցին երեք լեզուներով տպված թերթիկներ և գրքոյկներ խօլերայի մասին։ Հետևեալ դասախօսութիւնը կը լինի ամսիս 22-ին Վերայի քաղաքային երկրորդ դպրոցում։ Մտադրութիւն կայ բազմամարդ գործարաններում ևս կարդալ դասախօսութիւններ, եթէ միայն գործարանատէրերի կողմից արգելք չը լինի։

—

Պարսից կառավարութիւնը նոր հրահանգ է հրատարակել Կովկասում գտնվող իր բոլոր հիւպատոսներին։ Այդ հրահանգի գլխաւոր կէտն այն է, որ հրաւիրում է հիւպատոսներին ամեն մի հարցում համաձայն և համերաշխ ընթանալ տեղական ռուս իշխանութիւնների հետ, որպէս զի բոլոր պարսկահպատակները, օգտվելով տեղական օրէնքների մարդասէր տրամադրութիւնից և խաղաղ ու անդորր կեանքից՝ առաջադիմեն ու բարգաւաճեն Պարսկաստանին դրացի ու բարեկամ Ռուսաստանում։

—

Թիֆլիսի քաղաքային սպանդանոցում տաւարը նախ ապահովացնում են և ապա մորթում։ Հիւանդութեան դէպքում երբեմն ոչընչացնում են ճարպը և այլ իւղային մասերը կամ ծախում են իրանց ապրանքատէրերի վրա։ Ներկայումս սպանդանոցի անասնաբոյժը հարց է յարուցել, որ փոխանակ ճարպը ոչընչացնելու, աւելի լաւ է հալել և ծախել, որից իւրաքանչիւր ամիս օգուտ կարելի է ունենալ 50—60 րուբլի։ Ճարպը հալելու համար միանուագ ծախք է պահանջվում կաթսայ և այլ իրեր ձեռք բերելու համար՝ 70 րուբլի։ Քաղաքային վարչութիւնը ամսիս 18 ին իր համաձայնութիւնն է տուել այդ հարցի առիթով։

—

Սեպտեմբերի սկզբներին Պետերբուրգից Թիֆլիս է գալու պետական կօնտրօլեօր ինֆանտերիայի գեներալ Պ. Ա. Լօբկօ։ Նա պէտք է վերաքննութեան ենթարկէ Թիֆլիսի և Բագուի կօնտրօլի բոլոր հիմնարկութիւնները։

—

Մօսկվայում յայտնի դերասանուհի Ե. Յ. Տէրեան-Կորգանօվա վճռել է թողնել բեմը և, ինչպէս երևում է, այս անգամ ընդ միշտ։ Տիկինը մտադրութիւն ունի Մօսկվայում բաց անել երգեցողութեան մի դպրոց և նուիրվել մանկավարժական գործունէութեան։

—

Տեղական «Н. О.» լրագրին Բաթումից հեռագրում են օգոստոսի 20-ին, որ մի խումբ զինւած գողեր յարձակվում են Մանթաշեանի գործարանը փող տանող ծառայողի (արտելշչիկի) վրա թալանելու նպատակով։ Նրան կողոպտել չը կարողացան, բայց վիրաւորեցին»։

—

Կաղզուանից մեզ գրում են. «Խօլերան երկիւղ է ազդում ամենքին և ստիպում մտածել իրանց բնակավայրի սանիտարական վիճակի մասին, իսկ մեզանում այդ մասին հոգ տանող չը կայ։ Առևտրական հրապարակում շինված են հասարակական արտաքնոցներ, բայց շինված օրից դռները փակ են և ամեն կեղտ ու աղբ լցված է նրանց շուրջը. գարշահոտութիւնը լցնում է չորս կողմը։ Խմելու ջուրը գալիս է Բարդող լեռներից, բայց առաջ անցնում է քաղաքի միջով և ապա լցվում տեղիս ջուր մատակարարող միակ աւազանը. այդ առուի մէջ լուանում են կեղտոտ շորեր, ձեռք ու ոտք, և ապա լցվում է աւազանը՝ խմելու համար։ Առաջ քաղաքի մաքրութեան գործը կապալով էր տրված. մի մարդ կար, որից պահանջել կարող էինք մաքրութիւն, իսկ այժմ կապալը վերջացել է—էլ ումից պահանջենք մաքրել քաղաքը»։

—

«Մշակ»-ի № 177-ում մենք հաղորդել էինք, որ Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական յանձնաժողովը գտել է 12 պուդ փչացած մուրաբա Լօտի խանութում։ Դէպքը պատահել է, բայց ոչ Լօտի խանութում, այլ Մասիսի (Րէնիէ) խանութում։

—

ՍԱՆԱՀՆԻՑ մեզ գրում են. «Բօրչալուի գաւառի Սանահին ամառանոցի դիմացը, Ձորագետի ձախ կողմը, Աթոռիկ կոչված տափարակ տեղը մի ահագին հրդեհ պատահեց ներկայ օգոստոսի 15-ին, որը սկսվելով գիշերը ժամը 11-ից, լափեց ցորենի և խոտի ահագին դէզեր, իսկ թէ ով հրդեհեց կամ ինչպէս պատահեց՝ այդ յայտնի չէ։ Այդ կալուածքը իշխան Զալ-Բարաթօվի սեփականութիւնն է։ Այդ տեղը մինչև այժմ գտնվում էր Հաղպատի բնակիչների ձեռքին։ Անցեալ տարի գիւղացիների և իշխանի մէջ հակառակութիւն պատահելով, այդ կալուածքը կապալով վերցրեց սանահնեցի իշխան Նիկողայոս Ասլանեան Արղութեանցը։»

—

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ մեզ գրում են. «Յուլիսի 20-ին մեր գաւառապետ պ. Ստ. Ղորղանեանի նախաձեռնութեամբ վերաբացվեց Ս. Բագիկեանի գրադարան-ընթերցարանը։ Գրադարան-ընթերցարանը իր 20-ամեայ (բացվել է 1884 թ.) գոյութեան ընթացքում շատ անգամ է վերաբացվել և կրկին վերափակման դատապարտվել, որովհետև դրված լինելով խախուտ, երերուն հիմքերի վրա, չէ կարողացել հասարակութեան համակրութիւնը գրաւել։ Այս անգամ գործի գլուխ անցնելով, պ. Ղորղանեանը ջանքեր է գործ դրել և դնում գրադարան-ընթերցարանի նօրմալ պայմանների մէջ դնելու. և աչքի առաջ ունենալով գրադ.-ընթ. ներկայ դրութիւնը, պէտք է ասել, որ այդ մասամբ աջողվել է։ Գրադարան-ընթերցարանի համար բիւջէ է որոշված տարեկան 400 րուբլի, որից 100 ր. իր վրա է առել քաղաքը։ Ստացվում են հայերէն և ռուսերէն 17 հատ պարբերական հրատարակութիւններ։ Ընթերցարանը միշտ լիքն է լինում ընթերցողներով, մանաւանդ պօստ ստացվելու օրերը։ Գրադարան-ընթերցարանը իր յարմարագոյն սենեակներով, մաքրութեամբ, կարգապահութեամբ, պարբերական բաժնի ճոխութեամբ կատարելապէս կարող է մրցել Թիֆլիսի մեր տեսած բոլոր դրադարանների հետ»։

—

ԳՐՕԶՆՕՒՑ մեզ գրում են. «Օգոստոսի 16-ին տեղի ունեցաւ հայկական համերգ խմբ. Մանուկեանի ղեկավարութեամբ՝ քաղաքային դահլիճում։ Համերգը չորս բաժանմունքից էր բաղկացած. երգեր, «Բանաստեղծ», «Կրօթկրօթ» և պարեր։ Երգեցողութիւնը անցաւ բաւական աջող, մանաւանդ «Բաւ է»-ն և Մանուկեանի «Շողերը», իսկ «Բանաստեղծ» և պարերը վատ էին, սիրողները ծուլացել էին և դերերը լաւ չէին պատրաստել։ «Կրօթկրօթը» շատ աջող անցաւ»։

—

ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Օգոստոսի 18-ին Մեծ-Ղարաքիլիսայում, օրիորդաց դպրոցի դահլիճում դերասան Խարազեանը, մասնակցութեամբ տ. Զաբէլի տուեց

հեծեծում է և ցանկանում է իր ձևերի սահմաններից դուրս գալ, նա հերոսութիւնից և հեշտանքից թրթռալ է տալիս իր քանդակած անդրիների մարմարեայ վերամաշկը։ Մէօնիէ աւելի դասական է, նա կարողացել է արտայայտել աշխատողներին իրանց էական դիրքերում։ Նա բեղուն ժէստի բանաստեղծն է, բանաստեղծը՝ խաղաղ մարդու, որ անդադար կուի մէջ է տարրերքների հետ. նա կանգնեցրել է արձանը այն նոր «սուրբերի», որոնց մենք յարգում ենք, արձանը պաշտօն— մարգերի, որոնք ապագայում պիտի զարդարեն ժողովրդական պալատները և յաղթական Մարդկութեան մօտալուտ կաթողիկէները՝ բազիլիկները։

Այսպէս, Կօնստանդէն Մէօնիէ, Էմիլ Զօլա, Ռոդէն, ահա հերոսներ և ռահվիրաներ, որոնցով փակվում է Ֆրանսիական XIX-րդ դարը։ Նրանք նատիւրիզմի փառահեղ նախնիքներն են։

Սէն-Ժօրժ-դը Բուէլիէի երախտապարտ պէտք է լինել նրա համար, որ նա կարողացաւ բանաձևերի մի խելացի ու ընդարձակ ամբողջութեան մէջ համադրել մեկուսացած այդ բոլոր ջանքերը, նրա համար, որ նա գտաւ, մէջտեղ հանեց նատիւրիզմի առաջին սկզբունքները։

Նոր Քրիստոսի Ողբերգութիւնը Խօսքի մի Ռոդէնի յղացումին արժանի է։ Նրան գրելով՝ Բուէլիէ՝ դրամատիկ սեռին կրել պիտի տայ մի նմանօրինակ և նոյնքան կարևոր բարեշրջում, էվօլիւցիա, որքան Զօլա՝ վիպական սեռի մէջ։ Իմ կարծիքով՝ այդ գործը թատերգութեան պատմութեան մէջ մի թուական է, և կազմում է Gasiupus իդէալի ամենազօրեղ արտայայտութիւններից մէկը։

Իսկ բանաստեղծութեան մէջ գոյութիւն ունի արդէն գործերի մի ամբողջ շրջան, որ նոր սերունդի ստեղծագործական ոյժն ու ձիրքերն է ցոյց տալիս։ Այդ երիտասարդների հայեցակէտով բանաստեղծութիւնը պէտք է դադարի անձնական, անհատական սարսուռներ, սանդիմանտալ հազար երանգները, ներքին կեանքի աննշանութիւնները արտայայտելուց։ Այլ նա պէտք է փառաբանէ երկրի պաշտամունքը, ապրելու գեղեցկութիւնը, մարդկային կորովների՝ էներգիաների՝ դիւցազնական ճիգը, ժամանակակից ոստանների (cité) մեծաշքութիւնը, բնութեան և կեանքի բոլոր շքեղութիւնները։ Այդ սերունդի շնորհիւ բանաստեղծութիւնը ստանում է մի քաղաքացիական, առարկայական (objectif), այլասէր (altruiste) և համարեա օգտապաշտ նկարագիր, որը Պառնասեան և Սէմբօլիստ շրջաններից ի վեր անծանօթ էր։

Երիտասարդ բանաստեղծների այդ խմբից դուրս են ցայտում մի քանի անուններ, որոնք արդէն նշանաւոր են։ Կը բաւականանամ յիշելով Ֆէրնան Կրէկին, որի քնարերգութիւնը լայն է ու լամարտինական, Մօրիս Մագրին, որը կրում է Խեղճերի Միւսէ տիտղոսը և որը շնորհիւ իր զօրեղ ձիրքերի, պիտի դառնայ վաղվայ ժողովրդական բանաստեղծը, Միշել Աբատիին, մի զմայլելի, գորովագին, և երբեմն վսեմ հովուերգակ։ Վերջապէս Սէն-Ժօրժ-դը Բուէլիէն, որը իր Eglé-ով ոչ միայն երգել է Գարնան անմահ քերթուածը, այլ և տուել է մեզ Orkifiberi Grfig քաղուած մի քանի arձanagruphillGbro, որոնք ընկերվարութեան վիրգիլիական Մշակականներն են։

Պէտք է միտք պահել այս անունները, որոնք XX-րդ դարու սկզբի Ֆրանսիական մեծ բանաստեղծների անունները պիտի լինեն։

Արձանագիրների միջից պէտք է յիշել Էօժէն Մօնֆօրին, Ժան Վեօլիսին, Շառլ Լուի Ֆիլիպին, որոնք մեզ տուել են արդէն հիանալի վէպեր։

Ահա է ահա նշանակութիւնը այն վերածընունդին, որ կատարվում է այսօր ֆրանսիական գրականութեան մէջ։ Ուզում են ստեղծել կեանքի մի կրօնք հիմնված՝ մի գրական բարոյագիտութեան վրա։ Ուզում են երգել, պանծացնել մարդը իր աշխատանքների, իր շարժումների և ձևերի, իր ամենօրեայ կեանքի պարզ գործերի մէջ։ Եւ գեղարուեստը, երիտասարդ գեղարուեստագէտների կողմից նկատվում է մանաւանդ, որպէս երկրային ու հերոսական ծէսը նոր պաշտամունքի, որպէս մարմնաւորված ձևը, արտաքին փառայեղութիւնը նոր բարոյականի։

Մնում է այժմ առաջ բերել Նատիւրիզմի երրորդ հեղինակաւոր ներկայացուցչի, Էօժէն Մօնֆօրի կարծիքը, որով մեր ընթերցողները բոլորովին լուսաբանված ու իր ամբողջ երեսների մէջ պարզված պիտի գտնեն գրական այդ հետաքրքիր շարժումը։

Տիգրան Զաւէն

մի ներկայացում «Եղբայր և քոյր» դրաման, Գունիայի, թարգմ. պ. Տէր-Դաւթեանի։ Վրացերէն այս պիէսան, որ երևի իրանց թատրոնում շնորհալի խաղով՝ տպաւորութիւն է թողնում տեսնողի վրա—այստեղ անցաւ շատ հասարակ և անգոյն։ Դերակատարներից շատերը իրանք իրանց վրա ծաղրում էին, թէ ինչո՞ւ ոչինչ չենք կարող ասել, միայն այսքանը, որ երևում էր, թէ որքան անփոյթ էին դէպի իրանց դրած խնդիրը։ Համարելով գաւառական բեմը շատ ներողամիտ, պարոնները պիէսից երկու պատկեր էլ վերապահեցին, երևի հասարակութեան «երես չը տալու համար»։ Ի հարկէ, ճիշդ է և այն, որ գաւառական անյարմար բեմերի համար պահանջները քիչ տարբեր են, բայց հարկաւոր է այստեղ ևս տալ այնքան, որքան կարելի է»։

—

Կաղզուանի գաւառի ՏԻԿՈՌ գիւղից մեզ գրում են. «Հայաբնակ Ագրակ և եզիդաբնակ Խարապայ Տիկոռ գիւղերում անասունների ժանտախտ կար, որը բաւականին անասուններ կոտորեց։ Շնորհիւ մեր ոստիկանապետի օգնական պ. Մ. Վլասովի և Կարսից եկած անասնաբոյժների, ժանտախտը հիմա դադարել է։ Նախիջևանի բաժնի բոլոր ցանքսերը թէ ցորենը և թէ գարին, նոյնպէս և խոտը այս տարի շնորհիւ տեղացող յորդ անձրևների, շատ լաւ են. բացի սարերի ցանքսերից, բոլորը քաղել վերջացրել են և սկսում են ծեծել։ Քուիկ ցորենը արժէ կոտը (1 պուդ 10 ֆունտ) մէկ րուբլի, իսկ գարու պուդը արժէ 40 կոպէկ։ Յոյս կայ, որ գները կը պակասեն»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Տրամադրութիւնը Լօնդօնում «Սմօլենսկ» նաւի պատճառով։ Ինչպէս յայտնի է, մի քանի ժամանակ առաջ ռուսաց «Սմօլենսկ» կրէյսէրը կալանաւորեց ծովի վրա անգլիական «Comedian» շոգենաւը այն պատրուակով, թէ նա մաքսանենգական բեռ է տանում։ Այդ իրողութիւնը սաստիկ յուզեց Անգլիայի հասարակական կարծիքը և մանաւանդ անգլիական մամուլը սաստիկ գրգռվեց. լրագիրների մեծ մասը պնդում էր, որ անհրաժեշտ է եռանդուն միջոցներ ձեռք առնել՝ խնդիրը անմիջապէս լուծելու համար։ «Daily News» լրագիրը գրում է.

«Կայ մի կէտ, որի մասին բրիտանական կառավարութիւնը անպայման չէ կարող ամենափոքր կոմպրոմիս թոյլ տալ, այդ կէտը—ռուսների այն պահանջն է, թէ նրանք իրաւունք ունեն ջրասոյզ անել ամեն մի չէզոք նաւ միայն կասկածի հիման վրա, թէ նա մաքսանենգական բեռն է տանում։ Պարզ է, որ այդպիսի պահանջը չէ կարող հաւանութեան նշոյլ անգամ գտնել ընդհանուր ճանաչված միջազգային իրաւունքի մէջ։ Եթէ այդ պահանջը օրինականացնվէր, այն ժամանակ պրիզային դատարանների դերը զրոյի կը հաւասարվէր, իսկ այդ դատարանները ստեղծվել են նրա համար, որ թուլացնեն պատերազմի խստութիւնները։ Մենք պէտք է ընդդիմանանք դրան բոլոր ազգերի շահի համար։ Այդ պահանջը բարբարոսական է և կառավարութիւնը աւելի խելօք վարված կը լինի, եթէ իր ամբողջ ույժը կենտրոնացնէ այդ կէտի վրա, քան թէ բազմաթիւ աննշան մեղադրանքների վրա։»

Սակայն օգոստոսի 12-ին լրագիրները տպեցին մինիստր-նախագահ Բալֆուրի արտասանած ճառը, որից երևաց, որ «Comedian» շոգենաւի կալանաւորումը ռուսների կողմից թիւրիմացութեան արդիւնք է և նաւն արդէն ազատվել է։ (Нов.)

Տեղեկութիւններ Պորտ-Արտուրի մասին։ Լեաօեանից հեռագրում են «Русь» լրագրին, որ օգոստոսի 13-ին այդտեղ եկաւ Պորտ-Արտուրից, երեք-ամսեայ բնակութիւնից յետոյ, ամերիկական զինուորական կցորդ Մակ-Կուլին։ Նա ասում է, թէ ինքը խորապէս համոզված է, որ Պորտ-Արտուրը ազատաբար կարող է դիմանալ դեռ էլի երեք ամիս։ Ռումբեր նա բաւական ունի. նրանք զուր տեղ չեն գործածվում, բայց երբ եապօնական մի բատարէա պաշարողական գործիքներից յանդգնեց աւելի մօտենալ, քան պէտք է, նա անմիջապէս ծանր թնդանօթների կատաղի կրակին ենթարկվեց և ոչնչացվեց։ Մակ-Կուլին ասում է, որ նա ամենագեղեցիկ տպաւորութիւն է ստացել ռուսաց զօրքերի և բերդապահ զօրքի հերոսական պաշտպանութիւնից։ Մտնել Պորտ-Արտուր կամ դուրս գալ այդտեղից այժմ շատ դժուար է և վտանգաւոր։ Բազմաթիւ խունխուզներ լողում են ջօնկաների վրա Արտուրի շուրջը, աշխատելով բռնել և տալ եապօնացիների ձեռքը այդպիսի յանդուգներին, որոնց համար եապօնացիները վճարում են պրէմիա, նայելով բռնվածի նշանակութեանը։ Ասում են, մօտերս մի ռուս օֆիցէր, չը կամենալով ընկնել այդ ծովահէնների ձեռքը, կորաւ, պաշտպանվելիս։ (Рус. Вѣд.)

—Պորտ-Արտուրի շտուրմը անհամեմատ աւելի դժուար դուրս եկաւ, քան ենթադրում էին եապօնացիները և նրանց հետ անգլիական շատ լրագիրներ։ Միակ այն հանգամանքը, որ եապօնացիները շարունակ օժանդակ զօրք են ուղարկում իրանց պաշարող բանակին—նկատում է «Post» լրագիրը—և դեռ մօտերս ստիպված էին ուղարկել 30,000 մարդ հիւսիսից, ցոյց է տալիս, թէ ինչ մեծ կորուստներ ունեն նրանք։ Մի և նոյն ժամանակ վերջերս բոլոր հեռագիրները խօսում են պաշարողների ձեռք բերած աննշան աջողութիւնների մասին։ Նշանաւոր է և այն, որ նոյն իսկ այն դէպքերում, երբ նրանք յետ են մղում ռուսներին դիրքերից մէկից, նրանք չեն կարողանում գրաւել և իրանց ձեռքում պահել այդ դիրքը, շնորհիւ ռուսական արտիլէրիայի։ Օգոստոսի 9-ի շտուրմի ժամանակ եապօնացիները կարողացան յետ մղել ռուսներին տրանշէներից Լուիզա ծոցի մօտ։ Բայց նրանք կորցրին այդ ժամանակ 2500 հոգի և 63 օֆիցէր և վերջ ի վերջոյ պէտք է հեռանային դէպի հիւսիս, ռուսաց հրաձգութեան սահմանից դուրս։ Դուրս քշելով ռուսներին Իտշանի մի քանի դիրքերից, եապօնացիները այնուամենայնիւ անկարող եղան ամրանալ նրանց վրա, այնքան զարհուրելի էր նրանց համար ռուսական կրակը։ (П. В.)

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Մահլամ, յուլիսի 17-ին

Մահլամ գիւղը գտնվում է Սալմաստի հարաւ-արևմտեան կողմը «Կարմը-աբըզ» կոչված լեռան ստորոտում, որն աւելի բարձր դիրքի վրա շինված լինելով, ներկայացնում է մի փոքրիկ ամարանոց. ունի մօտ 250 տուն հայ բնակիչ, նիւթապէս անապահով դրութեամբ, ունի նաև միդասեան ուսումնարան 120 աշակերտ և աշակերտուհիներով։ Բնութիւնը, պէտք է խոստովանել, որ շատ հարուստ է. բայց ափսոս, որ տեղացի հասարակութիւնը զուրկ լինելով կրթութիւնից, հին նահապետական սիստեմով է առաջ ընթանում. օրինակ, եկւորը չէ տեսնում այդտեղ ոչ մի կատարելագործված երկրագործական գործիք, չը նայելով, որ հողը շատ բարեբեր է։

Մահլամի գլխաւոր չարիքը վրանաբնակ քրդերն են, որոնք մօտ լինելով գիւղին, և յափշտակութեան ախորժակ ունեցող, միայն յարձակվում և թալանում են խեղճ մահլամցիներին օր ցերեկով։ Չը նայելով, որ ժամ ու կէս հեռաւորութեան վրա է գտնվում Դիլման կոչված գիւղաքաղաքը, որտեղ նստում են Սալմաստի կառավարչական մարմինները՝ հաքիմը և սարփարաստը. բացի դրանից՝ իւրաքանչիւր տարի ամառը գալիս են Դավրէժից ձիաւորներ (կառավարութիւն) իբր ամարանոց և ապրում են Տիրեշկա-չիմանը կոչված արօտատեղի վրա, որը դարձեալ մօտ է Մահլամին, բայց ինչպէս տեսնում ենք, դրանք ոչ մի նշանակութիւն չունեն քրդի համար։ Քուրդը անվախ է և աւազակ, նա կառավարութեան աչքի առաջ էլ իր աւազակական շնորհքը ցոյց է տալիս. օրինակ, անցեալները Դիլմանից օրը ցերեկով մի քանի ոչխարներ և կովեր էին տարել, վիրաւորելով նախապէս և հովւին. հէնց այդ պատճառով Սալմաստի ամբողջ ազգաբնակութիւնը՝ լինի հայ, ասորի թէ թուրք, գտնվում է ահ ու սարսափի մէջ։ Ներկայումս Սալմաստը ոչ թէ պարսից կառավարութեան գերիշխանութեան տակ գտնվող մի գաւառ է ներկայացնում, այլ կատարեալ քրդական կառավարութիւն է կարծես։

***

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

19 օգոստոսի

ՉԻՖՈՒ։ Օգոստոսի 19-ին մի քանի չինացիներ, որոնք Պորտ-Արտուրից դուրս էին եկել երկու օր առաջ, հաղորդում են, որ ծովից սաստիկ ռմբակոծութիւնից յետոյ եապօնացիները արագ ափ իջեցրին ջօնկաներով եկած զօրաբաժինը, որը տիրեց երկու մարտկոցների դէպի արևելք Նաւահանգստի մուտքից Վագրի պոչի մօտ, որ գտնվում էին 3/4 մղոն հեռաւորութեամբ քաղաքից։ Այդ ժամանակ մարտկոցները գրաւող ռուսական զօրքը բազմաթիւ չէր այն պատճառով, որ զինւորների մեծամասնութիւնը զբաղված էր մթերքներ հայթհայթելով մարտկոցների համար։ Ռուսները յետ քաշվեցին պատի այն կողմը, որ շտապով շինված էր մեծ գերաններից՝ պողպատէ թերթերով և յամառութեամբ պաշտպանում էին դէպի քաղաք տանող ճանապարհը։ Եապօնացիները նոյնպէս գրաւեցին մի փոքրիկ մարտկոց, որ գտնվում է փոքր ինչ հեռու, դէպի արևմուտք։ Ափ են իջեցրված տափերով եկած օգնական զօրքերը Լեաօտէշանի մօտ, ուր կատաղի կռիւ է մղվում։ Ռուսները յետ խլեցին Իտշանը և կանգնած են Պալիչժուավի մօտ, որտեղից եապօնացիները դուրս մղվեցին։ Ներկայումս սաստիկ ռմբակոծվում է Վագրի Պոչը, ուր տեղի ունի խիստ շտուրմ ծովից և արևմուտքից։

ՏՕԿԻՕ, 20 օգոստոսի։ Չարեքշաբթի ոչնչացրվեց ռուսական այն շոգենաւը, որը ականներից մաքրում էր Պորտ-Արտուրի անցքը։

Օգոստոսի 19-ի առաւօտեան ռուսները սկսեցին յետ քաշվել այն դիրքերից, որոնք զետեղված էին լեաօեանեան դիրքի կենտրոնի աջակողմը։ Օգոստոսի 19-ի երեկոյեան միայն յայտնի էր, որ լուսաբացին Օկուի զօրաբաժինը յարձակում գործեց ռուսական աջ թևի և կենտրոնի հարաւային գծի վրա և ստիպեց ռուսներին թողնել իրանց դիրքերը և յետ քաշվել։ Յայտնի չեն այն տաք կռւի հետևանքները արևելեան գծի վրա, ուր Կուրօկին յարձակում գործեց Լեաօեանը պաշտպանող զօրքերի վրա։ Այնտեղ կան ռազմական ույժեր, որոնք կարող կը լինեն դիմադրութիւն ցոյց տալ։ Լեաօեանը գրաւելու հարցը կասկածելի է. պաշտօնական զեկուցումները չեն յիշատակում այդ մասին։

20-ին օգոստոսի։ Պաշտօնապէս։ Գլխաւոր բանակից երէկ ցերեկով ստացված հեռագրի համաձայն, եապօնական ձախ թևի զօրքերը, օգոստոսի 19-ի լուսաբացին, եռանդուն և համարձակ շտուրմից յետոյ, վերցրին այն բարձրութիւնները, որ գրաւած ունէր ռուսական աջ թևը. այդ պատճառով ռուսական զօրքը սկսեց յետ նահանջել Լեաօեանի հարաւից։

ՏՕԿԻՕ, 20 օգոստոսի։ Ծովապետը զեկուցանում է, որ օգոստոսի 18-ին առաւօտեան Պորտ-Արտուրից դուրս եկան ականային ծառայութիւն կատարող 4 մակոյկներ և երեք պահապան նաւեր և սկսեցին հեռացնել ականները։ Եապօնացիները ծովից դիտում էին նրանց աշխատանքը։ Կէսօրից յետոյ մի շոգենաւ դիպաւ ականին և պայթեց։ Աղէտը տեղի ունեցաւ մէկ մղոն հեռաւորութեամբ Շանդուշանից ներքև։

ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿ, 20 օգոստոսի։ Գեներալ Րէննէնկամպֆի առողջական դրութիւնը զգալի կերպով բարուքվեց։

21 օգոստոսի

ՏՕԿԻՕ, 20 օգոստոսի։ Պաշտօնապէս։ Մարշալ Օյաման զեկուցանում է, որ թշնամին անկարող էր դիմանալ եապօնացիների եռանդուն յարձակման և օգոստոսի 19-ին յետ քաշվեց դէպի Լեաօեան։ Եապօնացիների աջ թևը յարձակում գործեց ռուսների վրա օգոստոսի 19-ին Կէյրինտալի մօտ, 15 մղոն դէպի հիւսիս-արևելք Լեաօեանից։ Եապօնական կորուստները օգոստոսի 16-ից կազմում են մօտ տասը հազար մարդ։ Կենտրոնի զօրքի շտաբի հրամանատարը Լեաօեանի մօտ հեռագրեց օգոստոսի 20-ին առաւօտեան, որ կենտրոնը շարունակում է յարձակումը մէկ գծի վրա կանգնելու համար ձախ զօրաբաժնի հետ։

Ծովապետ Խօսօյա զեկուցանում է, որ Ենտայի մօտ պահապանների ծառայութիւն կատարող եապօնական պատերազմական նաւերը օգոստոսի 15-ին և 16-ին բռնեցին 26 չինական ջօնկաներ, որոնք փորձում էին ուտելեղէններ հասցնել Պորտ-Արտուր։ Ջօնկաները տարվեցին Տալիէնվան, ուր յարքունիս գրաւվեցին, իսկ նրանց էկիպաժը արձակվեց։

Մինչև օգոստոսի 18-ի երեկոն այստեղ ստացված զեկուցումների հիման վրա պաշտօնապէս հաղորդվում է հետևեալը. «Օգոստոսի 14-ից զօրքը շարունակում է յարձակումը Լեաօեանի վրա. օգոստոսի 16-ին առաւօտեան աջ թևը և առաջին զօրաբաժնի միջին զօրասիւները գրաւեցին դիրքեր 9 մղոն դէպի հարաւ-արևելք Լեաօեանից, Տայցզիխէ գետի ձախ ափի վրա։ Օգոստոսի 16-ին այդ զօրաբաժինները յարձակում էին գործում Խայչէնեան ճանապարհով Լեաօեանի վրա առաջին զօրաբաժնի ձախ թևի հետ միասին։ Նրանք գրաւեցին դիրքեր ռուսական պաշտպանողական գծի հանդէպ, որը ձգվում էր արևելքից դէպի արևմուտք Լեաօեանից 6 մղոն դէպի հարաւ։ Օգոստոսի 17-ին ամբողջ օրը տեղի ունէր կատաղի կռիւ, որը շարունակվում էր դեռ օգոստոսի 18-ին ցերեկով։ Ռուսները, կարծեմ, ունէին 12-ից մինչև 13 դիվիզիա»։

Լեաօեանի մօտ տեղի ունեցած պատերազմի լրացուցիչ մանրամասնութիւնները մատնացոյց են անում կռւի կատաղի բնաւորութեան վրա։ Եապօնացիները փոխեցին իրանց զօրաբաժինների անունները. նրանց միանալու ժամանակից Կուրօկիի զօրաբաժինը անուանվում է աջակողմեան, Նօդզուի զօրաբաժինը—կենտրոնի զօրաբաժին և Օկուի զօրաբաժինը—ձախ։ Աջ թևի ձախ զօրասիւնը, դուրս մղելով ռուսներին և օգոստոսի 17-ին գրաւելով Սուչակուից դէպի հիւսիս գտնվող բարձունքը, կատաղի յարձակման ենթարկվեց ռուսաց կողմից, որոնք օժանդակ զօրքեր ստացան։ Գիշերը եապօնացիները յետ քաշվեցին դէպի լեռնային շղթան Սուշախուից դէպի հարաւ և գրաւեցին այդ շղթան։ Աջ զօրասիւնը և աջ թևի կենտրոնը սկսեցին յարձակողական շարժում օգոստոսի 17-ին, անցնելով Տայցզիխէ։ Ռուսական կատաղի թնդանօթաձգութիւնը, ուղղված զօրասիւնի դէմ, մի փոքր թուլացաւ օգոստոսի 18-ին, բայց հետևակ կռիւը շարունակվում էր նոյնպէս եռանդով։ Կենտրոնի ձախ զօրասիւնի դէմ դիրք բռնած եապօնական զօրքերը օգոստոսի 18-ի ամբողջ օրը կռւեցին, բայց չը կարողացան ռուսներին դուրս քշել իրանց դիրքերից։ Ձախ թևի աջ զօրասիւնը օգոստոսի 18-ի առաւօտեան ժամը 3-ին արշաւանքը վերսկսեց և մի քանի անգամ գրոհ տուեց ռուսական դիրքերի վրա, բայց ամեն անգամ յետ մղվեց։ Վերջապէս՝ օժանդակութիւն ստանալով, զօրասիւնը առեց վերջին ճիգը և նրան աջողվեց գրաւել Սինդեատունից հարաւ-արևմուտք եղած բարձրութիւնը։ Այդ կէտից եապօնացիները աջողութեամբ վրա տուին ռուսական դիրքերի վրա օգոստոսի 19-ին։ Կենտրոնի զօրասիւնը, գիշերային յարձակման ժամանակ յետ մղելով ռուսներին, վերսկսեց իր արշաւանքը երկաթուղու գծի վրա, որի ժամանակ նա կարողացաւ յետ մղել ռուսների մի շարք յարձակումները։ Ռուսները շարունակում էին գրաւած պահել Սուշանեաօից արևմուտք եղած բարձրութիւնը, որտեղից նրանք յաղթական կերպով յետ էին մղում նրանց դուրս քշելու համար արված բոլոր յարձակումները։ Այդ բարձրութիւնը վերջ ի վերջոյ վերցրին եապօնացիները օգոստոսի 19-ի առաւօտեան շտուրմով։—Տօկիօի գլխաւոր շտաբին օգոստոսի 18-ի երեկոյեան ուղարկված հեռագրով հաղորդում են, որ ձախակողմեան բանակը իր բոլոր արտիլէրիայով վերսկսել է ռուսական դիրքերի վրա յարձակումը։

ՑԶԻՆԴԱ, օգոստոսի 20-ին։ Այստեղ կորցրել են յոյսերը որ գերմանական գործակալ Հէնշէլ ֆօն-Հիլգէնհայմը և ֆրանսիական գործակալ Կիւվէրվիլը կազատվեն. երկու օֆիցէրն էլ մեկնել են մի ջօնկայով, որը կորել է։ Գերմանական թնդանօթակիր «Տիգէր»-ը իզուր որոնում էր նրան։

ՇԱՆԳՀԱՅ, օգոստոսի 20-ին։ Չինական կառավարութիւնը, զիջանելով եապօնացիների պահանջին, այսօր ստիպեց դադարեցնել «Ասկօլդի» և «Գրոզովօյի» բոլոր կարկատման աշխատանքները։

ՍԱՅԳՕՆ, օգոստոսի 20-ին։ «Դիանա» կրէյսէրի մասին ոչ մի նոր լուր չը կայ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, օգ. 20-ին։ Պաշտօնական աղբիւրից մեզ հաղորդում են, որ Լեաօեանի հետ հեռագրական հաղորդակցութիւնը շարունակվում է բոլորովին կանոնաւոր կերպով և չէ ենթարկվել ոչ մի ընդմիջման։

21 օգոստոսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Правит. Вѣст.»-ում օգոստոսի 21-ին հրաման է հրատարակված ծովային վարչութեանը գերի ընկած կամ թշնամուց պաշարված վայրերում գտնվող ծովային պաշտօնեաների ընտանիքներին ռոճիկ տալու մասին Բարձրագոյն բարեհաճութիւնը։—Հեռաւոր Արևելքից օգոստոսի 20-ին պաշտօնական տեղեկութիւններ չեն ստացվել։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-ադիւտանտ Կուրօպատկինի հեռագիրը Նորին Կայսերական Մեծութեան Անունով օգոստոսի 20-ից. «Երէկ, մութն ընկնելուց սկսած, եապօնացիները գրոհ տուին Սիկվանտունի մօտի դիրքերի վրա։ Տաք կռւից յետոյ յարձակումը յետ մղվեց։ Եապօնացիները գիշերը կրկնեցին յարձակումը և այս անգամ աջողութիւն ունեցան, յետ քշելով մի գունդ Սախտունի ուղղութեամբ։ Այդ գնդի յետ նահանջելուց առաջացաւ այն, որ միւս զօրամասերն

էլ Թողին իրանց դիրքերը։ Առաւօտեան դէմ զօրքերը աստիճանաբար առաջ են շարժվում, որպէս զի նորից գրաւեն սիկվանտունեան դիրքը։ Այսօր լուսաբացին ես սկսեցի առաջ գնալ Կուրօկիի բանակի զօրքերի դէմ։ Ցերեկվայ ժամը 12-ի մօտերը առաջ խաղացող զօրամասերի առաջին շարքերը հասան մի գծի։ Արտիլլէրիական նախապատրաստութիւններ են տեսնվում գիշերը մեզանից եապօնացիների խլած դիրքի վրա, և սկսվեց հետևակի առաջխաղացութիւնը։ Գիշերվայ ընթացքում եապօնացիները ուժեղապէս ռմբակոծում էին լեաօեանեան դիրքի ներքնակողմը, քաղաքը և երկաթու Լեաօեան կայարանը։ Մեր կորուստներն աննշան են։ Այս րօպէիս հեռագիր ստացայ Լեաօեանի բերդապահների հրամանատարից առաւօտեան ժամը 5 և 35 րօպէից այն մասին, որ եապօնացիները յարձակվել են այն մարտկոցի վրա, որ զետեղված է դիրքերի կենտրօնում և որ նրանք յետ են մղված մեծ կորուստներով։ Մեր մարտկոցում սպանված է 6 մարդ։ Վերոյիշեալի մասին ամենահպատակօրէն զեկուցանում եմ Ձերդ Կայսերան Մեծութեան»։

ՏՕԿԻՕ, օգ. 20։ (Րէյտէր)։ Լեաօեանի մօտ կռիւը շարունակվում էր օգ. 20-ի առաւօտեան։ Կուրոպատկինը ուժեղացրեց իր ձախ թեը արևելքից և հիւսիսից, յուսալով կանգնեցնել Կուրօկիի յարձակումը և պաշտպանել նահանջելու հաղորդակցութեան ճանապարհները։ Պաշտպանվող ույժերի մեծ մասը կենտրօնացրած է Չէյեանտայի դիրքում, որ օգ. 19-ի առաւօտեան ենթարկվել էր յարձակման։ Կռւի հետևանքը անյայտ է։ Եապօնացիների կորուստները՝ սպանված և վիրաւոր միասին՝ կազմում են 25,000 հոգի։ Կուրօկիի զօրքերը չափազանց յոգնած և ուժասպառ են։ Տայցիխէ գետը դուրս է եկել ափերից։ Կուրօկին հնարաւորութիւն չունի շարունակելու առաջխաղացութիւնը դէպի Խէյեանտայ, որտեղեղից թնդանօթները կարող են իշխել երկաթուղու վրա։ Օգոստոսի 10-ին Լեաօեանի մօտ կռւի ժամանակ ռուսները հրաշալի յամառութեամբ պաշտպանում էին դիրքերը, որոնք շատ լաւ պաշտպանված են զանազան լրացուցիչ ամրութիւններով, իսկ այդ ամրութիւնները դարձնում են այդ դիրքերը համարեա անմատչելի։ Ռուսները չեն բաւականանում միայն պաշտպանողական դիրք բռնելով. օգոստոսի 17-ին նրանք քաջաբար յարձակվեցին Օկուի բանակի աջ բազկի վրա Սուտանի մօտ։ Յարձակումը յետ մղվեց մեծ կորուստներով։ Օգոստոսի 21-ին եապօնական I բանակի գլխաւոր բանակատեղից հաղորդում են, որ եապօնական զօրքերը դիրք են բռնել Լեաօեանի առաջը. հիւսիս արևելքում և հարաւ-արևմուտքում տեղի է ունենում թնդանօթային սաստիկ կռիւ. քաղաքը և գետի վրա եղած մթերանոցներն այրվում են։ Քաղաքի միւս կողմում երևում են դէպի հիւսիս ուղևորվող գնացքներ։ Ռուսներն իրանց ձեռքում են պահում այն ճանապարհները, որոնք տանում են դէպի գետը, նոյնպէս և երկաթուղու գիծը։ Թշնամին մեծաձեծ ույժեր ունի. տեղի է ունենում յուսահատական կռիւ. տեսարանը հրաշալի է։

ՀՌՈՄ։ Կրէտէի գործակալ պրինց Գէօրգին երկար խօսակցութիւն ունեցաւ արտաքին գործերի մինիստրի օգնականի հետ, յետոյ պրինցը մեկնեց դէպի Միլան արտաքին գործերի մինիստրի մօտ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱՆ

20 մայիսի

Քօրսայի դիսկօնտը	6—7½%			»
Պետական 4% ռենտան	92⅛	—		»
I Խաղար. տոմսերը	385½	—		»
II » »	299—	—		»
III » »	255½	—		»
Թիֆլիսի քաղաք. Կրեդիտ. Ընկ.	—	—	—	»
Բագուի » » »	—	—	—	»
Թիֆլիսի հող. բանկի 5%	89—	—		»
» » » 4½%	—	—	—	»
Բագուի Նաւթ. Ընկ.	443—	—		»
Կասպիական Ընկ.	5000	—		»
Մանթաշեան և Ընկ.	203	—		»
Նօբէլի և Ընկ.	9800	—		»

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Ա. Ա. ՄԱՅՍՈՒՐԵԱՆՑ
վերադարձաւ և վերսկսեց ընդունելութիւնը։
Վելիամինովսկայա փ. № 22. 2—5

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեան
տեղափոխվելով Թիֆլիսից ՌՈՍՏՕՎ
հիւանդներին ընդունում է 11—12 ժ. առ. և 7—8 ժ. երեկոյեան։
Б. Садовая, 136, д. Бакалова.
(ռ. կ. ե. հ.) 51—100

Հանրամատչելի ներկայացումն
ԱՐԱՔՍԵԱՆԻ ՀԱՒԼԱԲԱՐԻ ՆՈՐ ԹԱՏՐՕՆ
կիրակի, օգոստոսի 22-ին
Հայ և վրաց թատերասէրների խումբը կը ներկայացնէ 1) հայերէն լեզուով
ՊԷՊՕ
Կոմեդ. 3 գործ. հեղ. Գ. Սունդուկեանի։
2) Վրացերէն լեզուով
ՃԱՐԱՀԱՏԵԱԼ ԴԵՐԱՍԱՆ
Վօդևիլ 1 գործ. փոխ. Վ. Գունիայի։
Մասնակցում են.—Օր.օր. Բէգիջանեան, Բնաբեկ, պ.պ. Բաղաշվիլի, Գուլագեան, Գելիկուրաշվիլի, Լաշքարեան, Լեօն, Ղուշչեան, Ճէպէյեան, Մարկոսեան, Զալաբեան, Ռէվազօվ, Սալադայեա և ուրիշները։
Սկիզբն է 8½ ժամին երեկոյեան։
Խաղամիջոցներին կը նուագէ երաժշտական խումբը։
Տեղերի գինը 10-ից մինչև 50 կոպէկ։
Վարչութիւն Արաքսեանի
1—1 Կարգադրիչ Պ. Նասիձէ

Լոյս տեսաւ
Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
ԱՐԱԶԸ
(Պատմուածքների ժողովածու)
Գինն է 80 կոպ.
Դիմել «Գուտտէնբէրգ» և «Կենտրօնական» գրավաճառանոցներին և հեղինակին՝ Тифлисъ Редакція „Мурчъ". (ռ. չ.) 10—10

Լոյս տեսան և վաճառվում են
Լեւոն Բաբայեանի
թարգմանութեամբ (գերմաներէնից) հետևեալ աշխատութիւնները
1. Մ. Հայբէի—ՍԻՍԵՄ և Օ. Վիլդէի—ԵՐՋԱՆԻԿ ԻՇԽԱՆԸ գինն է 15 կոպէկ։ 2. Մ. Նորդաու—ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ԻՏԱԼԱՑԻՆ գինն է 10 կ.։ 3) Իւհաննի Ահօի—ԵՐԿՈՒ ՆՈՎԵԼԼԱ.
Գինն է 10 կ.
Դիմել «Գուտտէնբէրգ» գրախանութին։
(կ. ե. հ. ռ.) 5—5

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԴՊՐՈՑ
ԵՒ
Մանկական Պարտէզ
Ե. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ
(Ծնն. Յովհանջանեան)
Բեբուտովսկայա փողոց, տուն Շաղինեանի № 38.
Երկու սեռի մանուկների ընդունելութիւնը օգոստոսի 20-ից, ուսումը սեպտեմբերի 1-ից։
(21,22,26,28,29,1,3,6,7,9) 2—10

ՎԱՐՎԱՌԱ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆ
ՍՄԲԱՏԵԱՆՑՆԵՐԻ
ուսումնարաններում աւանդվում են՝ կրօն (հայոց լեզուով), ռուսաց լեզու, թուաբանութիւն, հայոց լեզու և գեղագրութիւն և տարվայ ընթացքում պատրաստվում են քննութեան երեխաներ զանազան միջնակարգ դպրոցների և Լազարեան ճեմարանի համար։
Ուսումն սկսվում է օգոստոսի 10-ից։ Ռօստով Դ/վ, Տուրգենեվսկաեա փողոց, տուն եղբ. Ունանօֆների, № 4. (ա.օ) 15—25

!! ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ !!
ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԻ
ԵՂԲ. Գ. եւ Մ.
ՓՐԻԴՈՆԵԱՆՑՆԵՐԻ
ՊՏՂԱՏՈՒ ԾԱՌԵՐԻ
ԲՈՒԾԱՐԱՆԻ
Պատկերազարդ կատալօգը հայերէն լեզուով
բուծարանը գտնվում է Անդրկովկասի երկաթուղու Սկրա կայարանի մօտ։ Կատալօգը ուղարկվում է ՁՐԻԱԲԱՐ։
Դիմել՝ Тифлисъ, М. Е. Придонову Сергіевская ул. (հ. կ.) 12—2

„ՊՈՆՏՈՍ"
Գրախանութս, Անապայում, գնում և վաճառում եմ ամեն տեսակ գրքեր և պատկերներ։
Դիմել՝ Анапа, «Понтосъ», М. Шводу. 3—4

ԳՈՒՏՏԷՆԲԷՐԳ
գրավաճառանոցում վաճառվում են.
ամեն տեսակ հայերէն, ռուսերէն, և ֆրանսերէն դասագրքեր, ատլասներ, գլօբուսներ և այլ դասական առարկաներ։ Գումարով գնողներին բաւարար զեղջ է լինում։ Պատուէրները կատարվում են ամենայն ճշդութեամբ և շուտափոյթ։ Վերադիր վճարով ցանկացողները պէտք է ուղարկեն անպատճառ կանխավճար։
Դիմել՝ Книжный магазинъ "Гуттенбергъ" (Дворцовая), Г. Галустяну. 1—4

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ
դասագիրք
յարմարեցրած պետական միջնակարգ դպրոցների դասընթացին։
Յովհաննէս աւագ քահանայ Մարտիրոսեանի
վաճառվում է «Կենտրօնական» և «Գուտտէնբէրգ» գրավաճառանոցներում։
Գինն է 35 կոպէկ։ 1—3

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱԳՐԱՏՈՒՆ
„ԱՐԱՔՍ"
Գրիգոր Ճեպէյեանի
Ընդունում ենք պատուէրներ ամեն տեսակ լուսանկարչական գործերի. պատուէրները կատարում ենք ընտիր ճաշակով։ Բաց է ամեն օր առաւօտեան 9 ժամից մինչև երեկոյեան 6 ժամը, Միքայէլեան պրօսպէկտ № 37, ս. Աստուածածին եկեղեցու դիմաց։
Մասնագէտ-լուսագրիչ՝
1—1 Գ. Ճեպէյեանց

Յովսէփ Մելիք-Զհանեանի
ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ-ՊԱՆՍԻՕՆՈՒՄ
ընդունում են գիշերօթիկ և երթևեկ աշակերտներ պատրաստվելու բոլոր միջնակարգ դպրոցների համար. ընդունվում են նաև իբրև գիշերօթիկ դպրոցներում արդէն սովորողները։ Օտար լեզուներից աւանդվում են գերմաներէն և ֆրանսերէն։ Թիֆլիս, Բէհբութեան փողոց № 10, տ. պօլկ. Սաեփանեանի։
(ե. հ. կ.) 1—10

ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԻՒՆԻՑ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Երկու սեռի անձանց համար
(Баку, Прачешная, домъ Теръ-Ованесова)
Կուրսերի նպատակն է տալ ունկնդիրներին մասնագիտական, եւ առեւտրական կրթութիւն եւ պատրաստել հմուտ հաշուապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատեստատներ։ Կուրսերում աւանդվում են՝ 1) Առևտրական թուաբանութիւն և թուաբանութիւն համրիչի վրա. 2) Հաշուապահութիւն արդիւնաբերական, գործարանական, առևտրական և բանկային. 3) Առևտրական թղթակցութիւն. 4) Առևտրական տնտեսագիտութիւն. 5) Առևտրական և մուրհակային օրէնքներ. 6) Գեղագրութիւն և արագագրութիւն (ուղղումն ձեռագրի). 7) Ուսուցումն գրող մեքենայի վրա։ Ուսումն սկսվելու է սեպտեմբերի 20-ից։ Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից՝ ամենայն օր կուրսերում առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև 12-ը և երեկոյեան 4-ից մինչև 7 ժամը։
Կուրսերի կանոնադրութիւնը (уставъ) և մանրամասն ծրագիրը (программа)—տրվում և ուղարկվում են ձրիաբար։ Օտարաքաղաքացիները դիմում են Баку, учредителю коммерческихъ курсовъ А. И. Теръ-Каспарову.
(չ. կ.) 14—30

Ֆինանսների նախարարութեան իրաւասութեան տակ գտնվող
ՀԱՇՈՒԵՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
Հեղինակ «Առևտրական, գործարանական և նաւթարդիւնաբերութեան հաշուապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի կողմից ընդունված է իբրև օժանդակ ձեռնարկ առևտրական դպրոցներում և նրանց գրադարաններում
ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ ԵՆ
Երկու սեռի անձանց՝ գործնական ձևով հաշուապահութիւն 4½ ամսում։ Պարապմունքի առարկաներն են.
1) Իտալական կրկնակի հաշուապահութիւն արդիւնագործութեան բոլոր ճիւղերի վերաբերեալ, վաճառականական, բանկային, յանձնարարական, գործարանական, նաև նաւթարդիւնաբերական և նաւթագործական հաշուապահութիւն։ 2) Առևտրական թուաբանութիւն։ 3) Առևտրական թղթակցութիւն։ 4) Մուրհակային և առևտրական օրէնքներ։ 5) Վայելչագրութիւն և ուղղումն ամեռավատ ձեռագրի։ 6) Թուաբանութիւն համրիչի վրա։ 7) Գրելու վարժութիւն «Րէմինկտօնի» գրելու մեքենայի վրա (կամաւոր)։
Կուրսերի համար դասատուներ են հրաւիրված համալսարանական կրթութիւնով և իրանց գործին մասնագէտ մարդիկ, որոնք հաստատվել են իրանց պաշտօնում ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի կողմից. գեղագրութեան համար ևս հրաւիրված է մի գեղագիր նկարիչ։
Ընդունելութիւն ամեն օր ժամը 5-ից մինչև 7-ը երեկոյեան։ Պարապմունքները սկսվում են 1904 թւի սեպտեմբերի 15-ից պարբերաբար ամեն 4 ամիս, ամենայն ճաշից յետոյ՝ 60 րուբլի վճարով ամբողջ դասընթացքի համար։
Դասընթացքը աւարտողներին տրվում են, ֆինանսների նախարարութեան թոյլատրված ծրագրի համաձայն, ատտեստատներ։
Դրանից անկախ, 1904 թւի սեպտեմբերի 1-ից կը բացվեն քիչ պատրաստութիւն ունեցող անձերի համար առանձին լրացուցիչ և կրկնողութեան կուրսեր ռուսաց լեզուի և թուաբանութեան համար։
Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի հիմնադրին՝ Թիֆլիսում, Н. В. Абраамяну, Николаевская ул. № 46, ամենայն օր։ Ծրագիրն ուղարկվում է ձրի։
Վերևում յիշված ձեռնարկը ծախվում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու։ ԳԻՆՆ է 3 ր. 50 կոպէկ։ (ե. հ. կ.) 16—25

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ
(Тифлисъ, Сололаки, Лермонтовская ул., № 9)
Առևտրական կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշւապահներ։ Աւարտողները ստանում են ատտեստատներ։
Աւանդելի առարկաները սրանք են՝ 1) Առևտրական Տնտեսութիւն. 2) Առևտրական թուաբանութիւն. 3) Հաշւապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային). 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա. 5) Առևտրական թղթակցութիւն. 6) Առևտրական և մուրհակի կանոնադրութիւն և 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը։
Ձրի ուսուցումն ցանկացողներին գրող մեքենայի վրա։ Պարապմունքները կուրսերում լինում են ամեն օր։
Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից։ Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամենայն օր, առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև 12-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնօվի տանը № 9, Սերգիեվսկայա և Լերմոնտօվսկայա փողոցների անկիւնում։ Ծրագիրը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրիապէս կուրսեր հիմնողի բնակարանում։ Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу. (վ. չ.) 18—25

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 21-го августа 1904 г. Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Типографія «ГЕРМЕСЪ» Мадатовская ул. № 15.